

עד-כאן 19

הידיעון למחנכים להיסטוריה בחמ"ד

משולחן המפמ"ר

בלהה גליקסברג - מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מחנכים ומחנכות להיסטוריה יקרים,

אני מתכבדת לשלוח לכם את ה'עד-כאן' 19 - הידיעון למחנכים להיסטוריה בחמ"ד. ידיעון זה מוקדש לזכרה של רבקה קפשווק (דורון) ז"ל שנהרגה לפני כחודש וחצי בתאונת דרכים והיא בת 26 בלבד. רבקה שימשה מחנכת ומורה להיסטוריה וגאוגרפיה באולפנת חמ"ד צביה במעלה אדומים. דברים לזכרה בעמוד 3 כתבה עמיתתה להוראת היסטוריה באולפנא רחלי אריאלי. יהי זכרה ברוך. ברצוני לשתף אתכם בחלק מן הדברים הנמצאים על שולחן העבודה של הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד.

בימים אלו אנו עסוקים בפיתוח מואץ של תכנית פר"ח. המורים המשתתפים בהשתלמויות הפיקוח נחשפו לתכנית במפגשים שהתקיימו בשבועות האחרונים. תודה לכל המורים שהגיבו על המערך שהוצג בפניכם שנושאו 'העלייה מברית - המועצות בשנות ה-70'. תודה והערכה לכם על השותפות. הערותיכם תסייענה לנו לדייק את המערך. איגרת מיוחדת משולחן המפמ"ר שתוקדש לתכנית פר"ח תישלח אליכם בהמשך. באיגרת זו אתייחס גם לעדכון ההלימה וגם למבנה שאלוני הבגרות.

לפני מספר שבועות זימן מנכ"ל משרד החינוך מר שמואל אבואב 'שולחן עגול' עם מחנכים להיסטוריה בחמ"ד. תודה לעשרות המורים שהשתתפו בדיון. אשתף בעיקרי הדברים. המורים ציינו את הרלוונטיות שיש בלימודי היסטוריה בחמ"ד, הוקירו את האפשרויות הניתנות ללמידה אחרת בתכניות המיוחדות, כמו תמ"ר ובאר, ציינו לשבח את תכנית 'חמ"ד ועד' הגורמת להתרגשות רבה, ציינו את ההיקף הרב של נושאי הלימוד, הדגישו את חשיבות לימודי היסטוריה בחט"ב וכן הודו על האפשרות לשתף את מנכ"ל המשרד בסוגיות המלוות את לימודי היסטוריה בחמ"ד. היה מרתק.

ומה בגיליון שלפנינו?

האחיות הדסה וצלילה באו מספרות על 'בית יוסף באו' בתל אביב. אוריאל רוזנבאום מנהל אתר המורשת 'בית זינאתי' בפקיעין כותב על הגב' מרגלית זינאתי שומרת הגחלת ועל רציפות הישוב היהודי בפקיעין. הגב' הדסה חלמיש משתפת בסיפור משפחתי מרגש שבמרכזו יומנה של רבקה ליפשיץ, בת-דודתה. יומן שנכתב בשנים 1943-1944 בגטו לודז'. המורה מיכל-דבורה שיוביץ מבית-הספר חמ"ד נחלת-צבי בנות באלון מורה משתפת במיזם מיוחד שהובילה בכיתה - לכל חפץ יש סיפור. המורה אבישי קופרמן מחט"ב חמ"ד בלבב שלם בירוחם משתף באופן בו הוא מכין שיעורים חווייתיים בחט"ב. המורה נעמה זיגלשטיין מאולפנת חמ"ד צביה בבני-ברק משתפת ביום עיון ייחודי שהכינה לתלמידותיה לקראת בחינת הבגרות בהיסטוריה. המורה יעל ספיר המלמדת באולפנת חמ"ד נחלה באלעד משתפת בסיור לימודי בעין השופט. המורה אהד נתנזן- משיבת בנ"ע חמ"ד גבעת שמואל משתף אותנו בשילוב בין המקצועות היסטוריה וספרות שנערך בכיתות אותן הוא מלמד. ולסיום - המדריך הארצי לתקשוב אוריאל אסולין מדגים שימוש בתוכנה לייצור כרזות כחלק מהוראת טקסטים חזותיים. ברכת יישר כוח לכל התלמידים והתלמידות שלקחו חלק בחידון להנחלת זיכרון השואה בסימן יומני בני הנעורים. שלב הגמר יתקיים א"יה ביום השואה בירושלים. מחכים לפגוש את תלמידות מגמות היסטוריה בחמ"ד [ביום-עיון ייחודי](#) שהכנו עבורן. תודה רבה לשותפי בהפקת הידיעון, המדריך הארצי אוריאל אסולין.

נהערכה רנה

נלה

נר זכרון לרבקה קפשווק (דורון) ז"ל רחלי אריאלי, רכזת ומורה להיסטוריה, אולפנת חמ"ד צביה מעלה אדומים

רבקה קפשווק (דורון) ז"ל לימדה באולפנא כמחנכת, מורה להיסטוריה וגאוגרפיה. כשבועיים לאחר חתונתה נהרגה בתאונת דרכים. בת 26 במותה. רציתי לשתף בכמה נקודות לזכרה ולעילוי נשמתה הטהורה.

דמותה עולה לנגד עיני בפינת חדר המורים, על המחשב, מחפשת עוד 'גימיק' (כפי שהיא קראה לזה ואף בכנות האופיינית לה, בפני התלמידות): רמז, שיר, סרטון, משחק, כתבה, חידה, תמונה כדי לשלב בשיעור, לשמח את התלמידות וליצור עניין עם קריצה. או אולי כותבת בשיא הריכוז מערך שיעור או מצגת.

ולדעת עוד ועוד.

רוחב הדעת היה חשוב לה. הייתה מספרת לי שנסחפה וקראה את כל הספר לפני שהכינה את השיעור, למרות שהפניתי אותה לעניין מסוים 'כי זה פשוט היה מעניין', לדבריה.

יותר מאלה הייתה בה חתירה עמוקה ל'אמת ההיסטורית'. ואני לא מתכוונת לאמת של העובדות, אלא לאמת המניעה את הכל. תמיד חיפשה את הגרעין המחולל, את המהות של התהליכים ההיסטוריים עליהם לימדה. מה השפיע על מה? מה נוצר בעקבות תהליכים אלו? מהו הרושם שהקדוש ברוך הוא מבקש לחרוט בעולמו ובעמו ע"י ארועים ותהליכים היסטוריים? מה באמת הוביל למה?

מה שאכפת היה לה באמת זה להגדיל שם שמים וזאת רק כאשר לימוד מקצוע ההיסטוריה יהיה רחב ושלם יחד עם מדויק ככל האפשר. דיברה אמונה בשפה היסטורית. כך היינו עוסקות יחד בסוגיות היסטוריות שונות, על פרטיהן ועל כלליהן. אף שרבקה הייתה תלמידה שלי, מהר מאד הפכה לעמיתה, חברה, מורת דרך לחיפוש, ובקשת האמת.

מדהים היה לראות איך בחייה הקצרים כמורה צעירה וחדשה הותירה רושם בל ימחה אצל התלמידות. תלמידות שלמדו אצלה שעתיים - שלוש בשבוע - היסטוריה או גאוגרפיה העידו כי קמו בבוקר רק כדי לשמוע את ה'בוקר טוב' שלה וכי השפיעה על מסלול חייהן. הן סיפרו באזכרה על חיוכיה, הלבביות והאמון שנטעה בהן. כן סיפרו כי הייתה קוראת את השמות בתחילת השיעור, בין שם לשם עוצרת, מישירה מבט אל הבת, מחייכת וממשיכה לשם הבא.

בת אחרת סיפרה שבשיעורי גאוגרפיה עלו דיונים על עמידה בעקרונות, ואיך לנהל את החיים לאור האמת.

כמו כן כשהעלו שאלה התייחסה בכל כובד המשקל והרצינות, ולעיתים אף הקשיבה, לא ענתה מייד אלא אמרה - 'זו שאלה חשובה ואני לא בטוחה שאענה עכשיו כמו שצריך, אלמד עוד את הענין, אבדוק ואחזור', ורשמה במחברתה את השאלה.

כחברה לצוות ראיתי אותה לא פעם ממש טרודה בסוגיות חינוכיות, שואלת, בודקת, ברצון בלתי נלאה לגעת בנפש התלמידות ולהיטיב איתן.

מתפללת שבנין האישיות של התלמידות יואר מדמותה של רבקה, וניקח גם אנו כמורים למשוך עוד טוב והטבה ממידותיה האציליות.

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים.

מתוך מכתב שכתבה לתלמידותיה בסוף השנה:

"כיגה ח' 3 אהובג וצדיקוג

כרגבי לכן בהגחלה- צדיקוג. לא סגים אני רוסג לכן צדיקוג- כי כאלה אגן. חזורה של 25
 ננג ושאהג אהג רוצוג אוב, חושגוב אוב ועמלוג- כל אהג בגחומים בחיים שלה- על מגג להוסיל
 אוב ולננג לה אישוג אובה.

ולא גמיז מציחיים. נכון... אכל העיקר הרצון להשגנג הרצון להגקרים, הרצון להמנז ולקיים. לא
 פגשגי אל בג מושלמג כגיגה, אכל פגשגי בכל בג כגיגה אג השאיפוג לכה, וכה הדבר החשוב
 באמה שמגכיה שלא נפסיק לנוע, ומעיד על מי אנו באמה!
 והגנאי להצלחה ג'כלם, שנאמין שאנחנו מוסלמג. יש לנו נשמה אלוקיה וגיבוהה, לכל אהג מאגנו, ואנחנו
 יכולוג להיוג הכי אובוג בעולם- זה בגוכנו ככר! צריך רק לשלוג אג זה".

בכל אתר ואתר: מוזיאון "בית יוסף באו" צלילה והדסה באו

מוזיאון "בית יוסף באו" (רח' ברדיצ'בסקי 9 ת"א, בסמוך לשדרות רוטשילד בת"א) הינו מוזיאון מיוחד במינו. זהו המוזיאון היחיד מסוגו בעולם המשלב אנימציה, קולנוע, גרפיקה, שואה, פרסום, צילום, ריגול, אהבת הארץ והשפה העברית, ספור ושירה – וכל זה בהומור.

דרך ציוריו ההומוריסטיים של יוסף באו על השפה העברית אנו מתוודעים לשפה עשירה ומתחכמת – בה לכל מילה משמעות עמוקה. דרך עבודות הגרפיקה והפרסום אנו מתוודעים לתחילת הקולנוע, העיתונות והטלוויזיה בארץ. המבקרים נחשפים לספור חיים מרתק ומרגש –

על הצלת יהודים בשואה ובארץ, על ראיית הצד החיובי בחיים ולומדים איך ההומור, האהבה והאופטימיות עוזרים לאדם לשרוד אפילו במצבי חיים קשים ביותר. יוסף הכיר את אשתו רבקה בתוך מחנה הריכוז פלאשוב, התגנב מחופש לאשה לתוך מחנה הנשים ושם התחתנו בסתר. את חתונתם מראים בסרט "רשימת שינדלר".

הביקור החווייתי והצפייה בסרטי האנימציה משאירות על המבקר רושם עז – הוא נחשף לערכים

שהנחו את יוסף באו בתקופת השואה והובילו אותו להיות מניח היסודות של האנימציה והגרפיקה בארץ. רק אחרי מותו נודע שעבד בתור הגרפיקאי הראשי במוסד ובמסגרת תפקידו זייף תעודות שונות גם למרגלים ביניהן תעודות שיועדו לאלי כהן, המרגל שלנו בסוריה, ולהבדיל – לאייכמן. יוסף מעולם לא דיבר על פעילויותיו אלה.

במקום אפשר לראות את מכשירי האנימציה והקולנוע הזעיר שבנה במו ידיו. הוא בנה את הקולנוע הקטן ביותר. על הקירות רואים את הגופנים (פונטים) אותם עיצב עבור הקולנוע הישראלי. כותרות לסרטים כגון: "שמונה בעקבות אחד", "קזבלן", "סאלח שבת", "עמוד האש", "הם היו עשרה", ועוד רבים אחרים.

מפעל חייו המיוחד זכה להכרה בינלאומית ויצירותיו מוצגות במקומות שונים בעולם, כמו בבנין האו"ם בניו יורק, מוזיאון אוסקר שינדלר בקרקוב, הפרלמנט הספרדי במדריד, מוזיאון הסובלנות החדש במוסקבה, ברחבי ארה"ב וקנדה ועוד. ציוריו על השפה העברית מוצגים ברחבי ברית המועצות לשעבר. בשנים 2016-2018 המוזיאון קיבל תעודת הצטיינות מאתר התיירות tripadvisor וזהו מוזיאון מספר 1 המומלץ בתל אביב.

אפשר ליצור קשר עם הדסה באו 054-4212730 צלילה באו 054-4301499

הביקור בתיאום מראש.

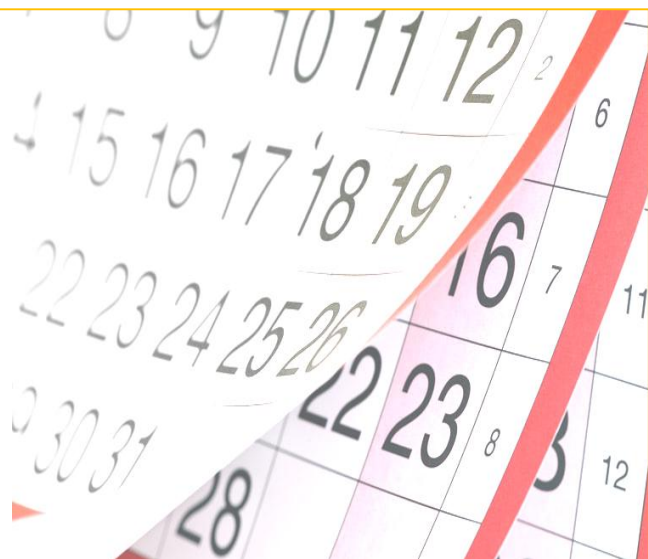
אפשר להזמין ביקור והרצאות לתלמידים במוזיאון וגם בבתי הספר. בבתי הספר ההרצאות מלוות במצגות.

www.josephbau.co.il

www.josephbau.com

--שמרו את התאריך--

הכנס השנתי של המחנכים להיסטוריה ואזרחות בחמ"ד יתקיים גם השנה במסגרת הכנס למנהיגי חינוך שיתקיים אי"ה ביום ראשון, ד' תמוז תשע"ט, 19.7.19 בבנייני האומה בירושלים. כל הפרטים יפורסמו בהקדם

מרגלית זינאטי מפקיעין - שריד חי לקהילת היהודים מימי בית שני אוריאל רוזנבאום, מנהל אתר המורשת - בית זינאטי בפקיעין

בפקיעין העתיקה שבגליל, מתגוררת מרגלית זינאטי נצר לשושלת הישוב היהודי העתיק. על פי המסורת המקום מעולם לא נעזב עוד מאז ימי הישוב היהודי בגליל מתקופת פריחתו בתקופת המשנה שלאחר מרד בר כוכבא ועד ימנו אנו.

כיום, הכפר פקיעין מונה כחמשת אלפים חמש מאות תושבים. רוב התושבים דרוזים, כעשרים אחוז נוצרים, מספר מועט של משפחות מוסלמיות וכשמונה יהודים. ביניהם, מרגלית זינאטי, המכונה: "שומרת הגחלת היהודית מפקיעין".

מרגלית זינאטי בת ה-87, זכתה להדליק משואה, בחגיגות שנת השבעים למדינה. הדלקת המשואה היוותה עבורה נקודת ציון משמעותית במפעל חייה המוקדש לשימור מורשת יהודי פקיעין ושמירה על המקומות

הקדושים בכפר פקיעין: מערת רבי שמעון בר יוחאי, בית הקברות היהודי, בית הספר העברי העתיק, בית הכנסת ואדמות הקדש היהודים - "וואקף אל יהוד".

מרגלית זינאטי בחייה מהווה זיכרון ועדות היסטורית חיה, לקיומו של רצף התיישבות יהודי עתיק בגליל. לטענת יצחק בן צבי, נשיאה השני של מדינת ישראל, אשר הגיע כחוקר לפקיעין, בשנת

תרפ"ב 1922, פקיעין מהווה שריד אחרון להתיישבות קהילות המוסטערבים בגליל. אחת משלושים קהילות יהודיות אשר שמרו על רציפות רב-דורית עוד מתקופת יהודי המשנה ועד העת החדשה.

שלושת קהילות המוסטערבים האחרונות אשר נשארו בהם יהודים עד המאה 19 הן: שפרעם, כפר יסיף ופקיעין. בספרו 'שאר יישוב' סוקר הנשיא בן צבי את מספרם, שמותיהם ומשלח ידם של

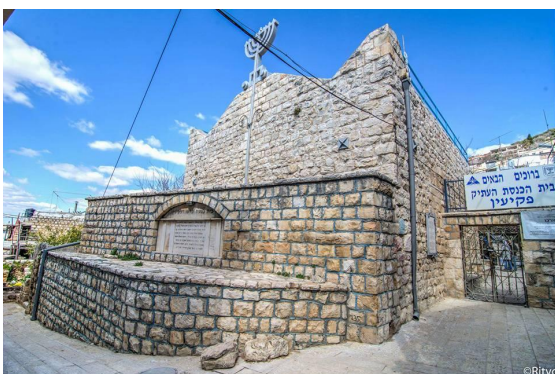
היהודים בכל קהילה וקהילה. בהגיעו לתאר את קהילת יהודי פקיעין כותב בן צבי: " כמו הד העולה מנבכי הדורות צלצלה באוזננו הידיעה בדבר חייהם של פלאחים יהודים גליליים אשר אינם אגדה כי אם מציאות". יהודי פקיעין היוו עבור בן צבי סמל לרציפות הישוב היהודי בארץ לאורך

הדורות. לימים, כשהנציחה מדינת ישראל את זכרו של הנשיא בן צבי על השטר בשנת 1986, נבחרו שתי תמונות מהכפר פקיעין להתנוסס על שטר המאה שקלים: תמונת בית הכנסת הקדום ותמונת גרעין הכפר שצולמה ממערת הרשב"י בפקיעין. במחקרו מצליח בן צבי להוכיח את קיומם של ממצאים פיסיים לישוב יהודי עוד מתקופת המשנה. מחקרו מצליח לקשר בין עדויות בדבר רציפות קהילתית של ישוב יהודי בפקיעין אך ורק משנת 1522, עדות ראשונה על ידי רבי משה באסולה. אשר כותב כי פגש את יהודי הישוב היהודי העתיק מפקיעין הטוענים לקדמוניותם מאז ימי הבית השני.

שיא פריחתה של קהילת יהודי פקיעין הייתה במאה ה-17. באותם ימים מנתה קהילת היהודים בפקיעין מעל 300 יהודים. חלקם היו תושבים חדשים, חסידים, בני העדה האשכנזית אשר הגיעו לפקיעין ומאוחר יותר עזבו מסיבות שונות את הכפר. הישוב היהודי בפקיעין הלך והתמעט והיו לכך סיבות שונות, ביניהן יחס השלטון העות'מאני ליהודים, המצב הכלכלי, מגיפות ועוד...

בשנת תרצ"ח-1938 גרו בפקיעין כ-18 משפחות יהודיות אשר מנו כ-50 יהודים. במאורעות תרצ"ח-1938 גורשו יהודי פקיעין ורובם ככולם עזבו לחדרה. לאחר כשנתיים, בשנת 1940 חזרו רק הזינאתים לפקיעין. מאז חיה המשפחה לבדה בפקיעין ומכאן דבק בהם הכינוי "שומרי הגחלת היהודית מפקיעין". לימים, אב המשפחה יוסף זינאתי והאם מזל זינאתי נפטרו. לאחר עזיבת אחיה לנהריה נשארה בפקיעין רק מרגלית. מרגלית, מעולם לא נישאה כך שלמעשה עתידה של שושלת

יהודית עתיקה זו מוטל בספק. מאז הקמת המדינה ועד היום, נעשו ניסיונות רבים להחזיר את הישוב היהודי לפקיעין. בשנת 1956 מניח יצחק בן צבי את אבן הפינה להקמת ישוב יהודי חדש בסמוך לפקיעין העתיקה אשר יקרא: "פקיעין החדשה". אנשי הסוכנות היהודים פונים בשליחות יצחק בן צבי לאנשי קהילת יהודי פקיעין העתיקה אשר התגוררו בחדרה בבקשה לחזור למקום מגוריהם בפקיעין או לפחות לפקיעין החדשה. אך אלו סרבו. למעט משפחה אחת, אוכלסה פקיעין החדשה בעולים חדשים.

מאז שנות החמישים ועד ימינו, נושאת משפחת זינאתי בעול שמירת הגחלת היהודית בפקיעין לבדה. למעט ניסיונות פרטיים לחידוש היישוב היהודי שלא צלחו, מדינת ישראל זנחה את סיפורם

של שומרי הגחלת עד לשנת 2012.

לאחר מאמצים רבים של בעלי עניין, נהגה הרעיון להקים אתר מורשת לאומי בפקיעין, אשר יספר את סיפור קהילת יהודי פקיעין. לחזון זה, בניצוחו של

אוריאל רוזנבאום, מנהל בית זינאתי, הצטרפו חוקרי יד בן צבי אשר המשיכו בשנת 2012 את מחקרו של בן צבי וביחד עם משרד ירושלים ומורשת וההסתדרות הציונית העולמית חברו כולם למימוש החזון. כיום, לאחר שנים של ארגון החומר, איסוף הממצאים, שיפוץ ושימור מבני בית הכנסת, המוזיאון ובית מרגלית זינאתי, מתפקד בית זינאתי מידי יום כמרכז מבקרים משגשג אשר מארח מידי שנה עשרות אלפי מבקרים. חיילים, תלמידים, גמלאים, ועדי עובדים בר מצוות ואירועים נוספים המהווים נדבך חשוב בשימור המורשת היהודית בפקיעין ובבית הכנסת העתיק.

אחד השיאים המרגשים שהתרחשו בהליך הקמת מרכז המורשת, הייתה תגלית אבן עתיקה מימי רבי שמעון בר יוחאי. לטענת חוקרי רשות העתיקות האבן, אשר נמצאה בחצר המוזיאון כחלק מעבודות ניקיון, הינה אבן מלפני 1800 שנה. אבן זו מוכיחה את קיומו של בית כנסת יהודי בפקיעין מתקופה זו. על האבן חרוטות כתובות הקדשה בעברית, דבר המוכיח שהאבן הייתה שייכת בוודאות לבית כנסת קדום אשר שרידים נוספים שלו נמצאו על ידי יצחק בן צבי במחקרו מתחילת המאה הקודמת.

מבקרים רבים הפוקדים את בית הכנסת וביתה של מרגלית זוכים לראותה ולקבל ממנה את ברכת שומרת הגחלת..בברכה מבקשת מהם מרגלית "לא לשכוח שהייתם פה". ותמיד מוסיפה איחול שיום יבוא ולא רק

מבקרים יפקדו את פקיעין ומוסיפה: "ושבו בנים לגבולם, לזה אני מחכה" כך חותמת מרגלית את הברכה.

להזמנת סיורים בפקיעין וביקור בבית בכנסת ובאתר המורשת בית זינאתי :

Pekiin.org.il beitzinati@gmail.com 049997197

יומן שהוא זיכרון – זיכרון מתוך יומנה של רבקה ליפשיץ

הדסה חלמיש- בת דודה של רבקה ליפשיץ

גטו ליצמנשטאט 12.10.43

”הזכרתי במכתב שעוטף אותי מעין רגש, לא יכולתי לתת לו שם... כן, עכשיו אני יודעת בוודאות, שזו אהבה! מציפה אותי מין חיבה, עד שאני רוצה לבכות. הייתי רוצה להקיף את כל העולם, לחבק אותו, לחמם אותו... יש בי רצון לעשות המון למען העולם...”

המילים האלה, הלקוחות מיומנה של רבקה ליפשיץ, מעוררות השתאות.

רבקה הייתה בת ארבע עשרה בלבד בעת כתיבת היומן. בימים של צער וסבל, מצוקה וייאוש, מתוך המוות שסבב אותה, הרעב שהחליש אותה והבדידות הקשה אחרי מותם של יקיריה, רבקה מגלה אופטימיות, חיוניות ואהבה.

יומנה של רבקה נכתב בגטו לודז' בשנים 1943–1944, אך התגלה רק שבעים שנה לאחר כתיבתו. עבורי, בת הדור השני לניצולי השואה, שימש היומן דרך להבין טוב יותר את אימי, בת דודתה של רבקה, שגרה איתה באותו החדר בגטו בעת כתיבת היומן. הקריאה ביומן אפשרה לי להיות עם הכותבת, להבין מה עבר עליה ומה היו הדילמות שהתמודדה איתן ולנסות לשים את עצמי במקומה. במאמר זה אנסה להראות כיצד יומנים יכולים לספר את סיפור השואה בדרך חווייתית.

כל יומן שנכתב בשואה הוא תיעוד של האירועים מנקודת מבטו של הכותב, המתאר את הנעשה בסביבתו הקרובה ואת תחושותיו. יש יומנים שהדגש העיקרי בהם הוא העולם החיצוני, כלומר איך התנהלו החיים בגטו, חיי הציבור וחיינו של כותב היומן. יומנים אחרים פותחים צוהר לעולמו הפנימי של הכותב. הם חושפים בפנינו את הדרכים שהכותב התמודד באמצעותן עם המציאות החיצונית הקשה והבלתי ניתנת לתיאור ואת הכוחות שאפשרו לו להחזיק מעמד, לשרוד ולחיות.

לצד השאלות והדילמות המוסריות העולות מן היומנים, הם משמשים מקור היסטורי, המאפשר למידת חקר. בה בעת קריאת היומן מעוררת הזדהות. התלמיד הקורא את היומן יכול להעמיד את עצמו כאילו היה שם, וכך זיכרון השואה מקבל פן אישי.

אני חשה כי כשם שאנו מצווים לספר ביציאת מצרים כאילו אנו עצמנו יצאנו ממצרים, כך אנו מצווים לספר את קורות עמנו בימי האפלה הגדולה של השואה. היומנים מאפשרים לנו לספר את הסיפור כאילו היינו שם. כל יומן נושא עימו גם סיפור בתוך סיפור, סיפורו של הכותב, וסיפורו של

היומן – כתיבתו, גלגוליו וחשיפתו. גם יומנה של רבקה נושא את סיפור חייה ואת סיפור גלגוליו עד לחשיפתו שבעים שנה אחרי המלחמה.

סיפור חייה

רבקה ליפשיץ הייתה הבכורה בארבעת ילדיהם של יעקב אהרון ומרים ליפשיץ הי"ד. משפחה חרדית, שעימה נמנו גם אחיה אברהם – אברמק, אחותה ציפורה-ציפקה, והצעירה ביותר תמרה. באחד הימים תפסו הגרמנים את אביה של רבקה ברחוב והיכו אותו מכות שהביאו למותו. כעבור כשנה נפטרה אימה של רבקה מחולי וחולשה והותירה אחריה ארבעה יתומים.

הדודים שחיו בגטו אימצו את היתומים. סבי וסבתי הרב יוחנן ליפשיץ ורעייתו הדסה הי"ד אימצו את האחייניות

היתומות רבקה וציפורה, והן הצטרפו לשלוש בנותיהן, אסתר, חנה ואימי מינה. דודה אחרת אימצה את אברמק ותמרה.

בספטמבר 1942 התרחש בגטו אחד האירועים הנוראים. כעשרים אלף איש ואישה ילדים מתחת לגיל 10 ומבוגרים מעל גיל 65, כל אלה שנחשבו "לא יצרניים", גורשו למחנה המוות חלמנו. בין המגורשים היו האח אברמק והאחות תמרה, ולאחר מכן גם סבי וסבתי.

רק רבקה וציפורה שרדו ממשפחה, שאך שנה לפני כן מנתה שש נפשות. מאז גרו רבקה וציפורה אצל בנות הדוד שלהן. קשה היה לשרוד בתנאים הקשים של הגטו: רעב קיצוני, קור מקפיא, עבודות כפייה ותנאי מחסור.

בין רבקה לבנות הדוד

רבקה וציפורה הצטרפו למשפחה שחיה בדלות ובצפיפות רבה, והנה נוספו עוד פיות להאכיל באוכל הדל, שניתן במשורה. חמש יתומות חיו בחדר אחד: מינה אימי, שתי אחיותיה אסתר וחנה ושתי בנות הדוד המאומצות רבקה וציפורה. זה החדר שהדרמה של היומן מתרחשת בו.

מה היו היחסים בין רבקה ובין בנות הדוד שלה?

קשה לדעת מתוך היומן, אך נראה שלא אחת שרר ביניהן מתח וכעס. רבקה כותבת ביומן שהיא מרגישה מנוצלת, שהיא בודדה, שמותחים עליה ביקורת ושלא בקלות בנות הדוד מקבלות אותה

ואת ציפקה לביתן. באחד הימים רבקה כותבת ביומן, שאסתר, בת הדוד הגדולה, שהנהיגה את הבית ואף דאגה לה, איבדה את סבלנותה לרגע, הפתה אותה ואיימה לסלק אותה מן הבית. "הו אלוקים, כמה שאני בודדה! אני לא יודעת אם היא תממש את מה שאמרה... לא מספיק שאלה זמנים כל כך איומים וטרגיים, אין לי אפילו מקלט שיהיה כמו "בית". (15 בפברואר 1944)

קראתי וחשבתי: מה חשו בנות הדוד כעבור שבעים שנה כאשר קראו את מה שרבקה כתבה עליהן ביומנה? איזה דו־שיח התנהל ביניהן עם חשיפת היומן?

היומן חושף את תהליך ההתבגרות של רבקה, נערה המגבשת את זהותה בהיעדר יציבות של חיים נורמליים ובלי אהבה של הורים שיוכלו להנחות אותה. רבקה חשה בודדה בעולם מעורער, ללא כיוון. התלישות והיעדר היציבות השפיעו עליה. על זה יש להוסיף את החיים הבלתי נסבלים בגטו, את הרעב, המחסור והמצוקה. היא כותבת: "הו, כמה שזה מתיש! איזו תחושה נוראה זה להיות רעבים.

הכי טוב זה כשאני לא בבית, כשאני בשיעור, או לא יודעת איפה, העיקר שלא בבית. בבית כמעט מסוכן... " (10 בפברואר 1944)

ואכן, המחסור במזון היה אחד מגורמי המתח והמשברים הבין־אישיים בגטו לודז', שהיה גטו סגור ומבודד ביותר ונתון לשליטה מלאה של הגרמנים. המחסור במזון היה גם אחד מגורמי המשבר בין בנות הדוד. רבקה ביטאה ביומנה את תחושת המיאוס שלה לנוכח הרגשתה שבנות הדוד מסרבות לחלוק שווה בשווה את מצרכי המזון בין כולן, ועל שהן רואות בה מישהי שאינה שולטת באכילת המנות שהוקצבו לה.

רבקה גם עדה לאופן שבו הרעב הקיצוני הורס את הסדר החברתי. היא רואה אנשים גונבים זה מזה ומתארת את אכזבתה המרה כשגילתה שמורתה אכלה כמה מתפוחי האדמה שהיו מיועדים לילדים בקבוצה. "עליה לא הייתי מאמינה אף פעם... מי עוד יאכזב אותי? כמה שזה נורא... רמאות... כל כך כואב! (25 בינואר 1944).

הגרוע מכל קרה כאשר גילתה שאף בתוך ביתן יש גנבות קטנות. בתחילה הבחינה ציפורה אחותה בהיעלמות של מעט ריבה, לאחר מכן התגלה שחסר סוכר, ולמחרת נעלם חלק מן הלחם של ציפורה. כל אחת מהן האשימה את האחרת. רבקה חשבה שזו אימי מינה, אף שלא נקטה בשמה

המפורש. היא כתבה בייאוש: "הא, אלוקים! אם באנשים כאלה כבר אי אפשר לבטוח, אז במי כן? במי? ... גם את זה יצר הגטו!" (ההדגשה שלי - ה"ח)

היומן ממחיש את הטלטלה בין חיים למוות, המלווה כל הזמן את החיים בגטו. מי שיאכל - יחיה, מי שלא יהיה לו אוכל - ימות. כפית ריבה גנובה מעידה על רצון לחיות.

האם יש לנו זכות לשפוט אותם? האם אנחנו יכולים לדמיין את עצמנו במקומם?

מקורות היניקה של רבקה

תיאור המציאות האכזרית, שרבקה מעצבת בה את זהותה, מעורר את השאלה מהם כוחות החיים שמהם היא יונקת.

ידוע שעיצוב זהות מורכב ומושפע מצמיחה אנכית - שלבי חיים קודמים, כלומר היחסים עם ההורים והרקע חברתי, ומצמיחה אופקית - השפעת ההווה, הסביבה והחברה ודמויות מופת.

הצמיחה האנכית - רבקה נולדה כאמור למשפחה חרדית, שאבותיה היו מראשי ההנהגה הדתית בלודז', לפני המלחמה ובמהלכה. בתור הבת הבכורה היא נאלצה לשמש בגיל צעיר כאם לאחיה הקטנים, אף שלא הייתה לה כל מסוגלות לכך.

הצמיחה האופקית - עולמה הפנימי העשיר מעניק לרבקה כוחות כדי לחיות בעולם מטורף ולא יציב.

עולמה הפנימי נשען על ארבעה מקורות: **כתיבה, אמונה, תקווה ואהבה.**

הכתיבה הייתה עבור רבקה מפלט לנפשה, דרך להפיג את בדידותה אבל גם מקור של כוח: "לכתוב! רק לכתוב! אז אני שוכחת את האוכל וכל השאר את כל התלאות... הלוואי שאלוקים ירעיף על סורצ'ה בריאות ואושר, ולו רק בזכות זה שנתנה לי רעיון כה נפלא לכתוב יומן... לפעמים כשאני מתיישבת לכתוב נדמה לי שלא אכתוב דבר. אבל הנה כשאני ניגשת לכתוב, יש לי כל כך הרבה, עד שאני כמעט לא יודעת ממה להתחיל..." (11 בפברואר 1944)

כתיבת היומן העניקה לרבקה רגעים של פורקן ונחמה, אפשרות להביע את אשר על ליבה ולבטא את מצוקותיה, רגשותיה ומחשבותיה. כך היא כתיבת כל יומן, אך בתנאים הקשים והאכזריים שרבקה חיה בהם על אחת כמה וכמה. כתיבת היומן אפשרה לה לבחון את מערכת ערכיה ואת נקודת מבטה על העולם ולעצב את זהותה.

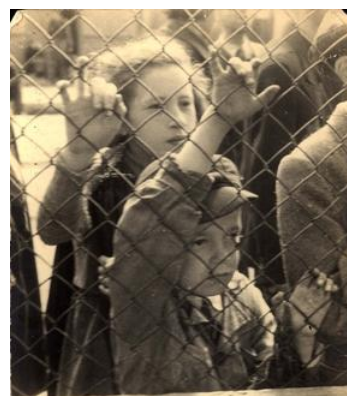
רבקה כותבת משום שהיא חייבת לכתוב. שלא כמו יומנים אחרים שנכתבו בשואה, התייעוד איננו התכלית. כמו אנה פרנק וקומץ של כותבים אחרים, הייתה לרבקה תשוקה לכתיבה לשם כתיבה

בלבד. היא מצהירה שוב ושוב עד כמה הכתיבה משמעותית עבורה ומרכזית בחייה, ועד כמה היא אסירת תודה על כך. היא אף מעזה לחלום על כתיבה בתור ייעוד.

האמונה בה' היא עוד מקור כוח שרבה מגייסת. היא כותבת: "הא, אני צוחקת על כל העולם, אני היהודייה המסכנה מהגטו, אני שלא יודעת מה יהיה איתי מחר... אני צוחקת על כל העולם, כי יש לי משענת. כי יש לי את המשענת הגדולה, הענקית, של האמונה, כי אני מאמינה! וככה אני חזקה יותר, עשירה יותר ושווה יותר מהאחרים. אלוהים, אני כל כך מודה לך!!!..." (11 בפברואר 1944)

רבקה רואה אנשים המאבדים את אמונתם, והיא מודה גם על זה שהיא מאמינה: "אם לא הייתה לי האמונה, אני, כמו כל האנשים האחרים הייתי מאבדת את הרצון לחיות... סבלנות, בעזרת ה' יהיה הכול בסדר". (12 בפברואר 1944)

התקווה – רבקה הביעה רצון עז לעשות משהו משמעותי בגטו – "לתקן עולם", לעשות משהו כדי שהעולם יהיה טוב יותר. לשפר התנהגות, להשפיע טוב ואהבה לכולם. ואולם, היא מודעת עד כאב למגבלותיה ולאיהיכולת שלה להשפיע: "יש בי רצון לעשות המון, המון למען העולם, כי אני רואה שחסר בו כל כך הרבה, ומשהו גורם לי כזה צער עד שאני לא יכולה פשוט למצוא לעצמי מקום. אבל כשאני מבינה שאני חסרת משמעות ביחס לעולם, שאני רק גרגר אבק עלוב, שאני הרי לא יכולה לעשות כלום, פשוט כלום, אז נהיה לי רע יותר". (29 במארס 1944) אף על פי כן אין היא מאבדת את התקווה.

מה עזר לה לשמור על התקווה, על החלום לעתיד טוב יותר?

"הדבר היחיד שמוסיף לי עוד קצת כוח הוא (כפי שכבר הזכרתי), התקווה והאמונה שלא תמיד יהיה ככה.... ושעכשיו אני צעירה, ואולי יום אחד עוד יצא ממני משהו, ואז אוכל לעזור לעשות משהו. הרי אני חייבת שתהיה לי תקווה. לכן אני יהודייה, כדי להאמין ולקוות אני מקווה שה"תקווה" הזו נשענת על יסוד חזק. אלוקים, הבא את הזמן הזה במהרה!" (29 במארס 1944)

אהבה – עוד מקור של כוח, שלדעתי עזר לרבקה להחזיק מעמד חרף הייסורים שלה, זו ההרגשה שיש בה **אהבה**.

היומן רצוף בדברי אהבה וגעגוע למשפחתה שאבדה: "אני מאוד מתגעגעת למשהו טוב יותר, לאברמק, לתמרצ'ה".

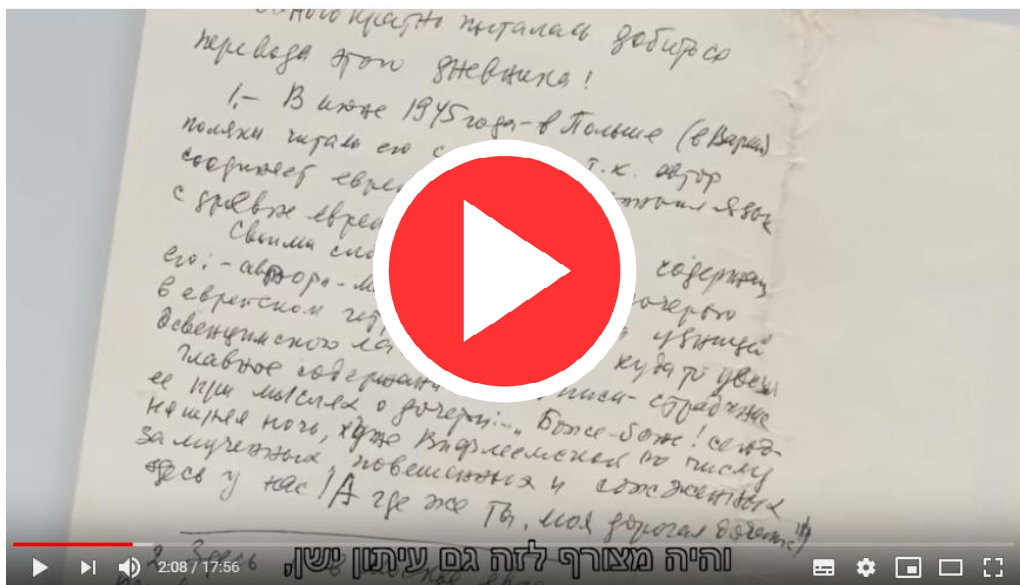
בייחוד היא מתגעגעת להוריה: "בעת שנפרדנו אבא לחץ את ידי... הא, כמה הרבה ביטאה לחיצת היד הזו, כמה אהבת אב התגלתה לי בה. הא, אלוקים, בחיים לא אשכח זאת! אבא, החי, אבא האוהב, היקר מכולם" (26 בינואר 1944)

לצד זה רבקה מביעה את אהבתה והכרת התודה שלה למורתה, המדריכה שלה, זו שהציעה לה לכתוב יומן - סורצ'ה. "אני חושבת על רגשות חמים, ואני חושבת על סורצ'ה. אני מרגישה שאני אוהבת אותה יותר ויותר" (24 בדצמבר 1943)

רבקה אהבה גם את העולם, היא הכירה תודה על כל פרח שפרח סביבה על מזג אוויר טוב. מצמרר לקרוא כמה תקווה הייתה בה כשהיא כותבת ביומן יום לפני הגירוש מן הגטו: "תודה לא-ל על האביב! ותודה לך אלוקים על מצב הרוח הזה! אני לא רוצה לכתוב על זה הרבה, כי אני לא רוצה לקלקל את זה, אבל אכתוב בכל זאת את המילה הבודדה ורבת המשמעות: תקווה!

לקריאת המאמר המלא לחץ כאן

לצפייה בסרטון המתאר את קורותיה של רבקה ויומנה :

מרכז למידה בחט"ב- לכל חפץ יש סיפור

מיכל דבורה שויביץ- מחנכת להיסטוריה, בית הספר חמ"ד "נחלת צבי" בנות, אלון מורה

בשבוע בו ציינו את עשרה בטבת, יום הקדיש הכללי, קיימנו פעילות בית ספרית, אותה הכינו והעבירו בנות כיתה ח'. העברת הפעילות היוותה נקודת שיא של מיזם – לכל חפץ יש סיפור – עליו עבדו התלמידות מתחילת השנה.

מאחר ואני מכירה את בנות הכיתה זה מספר שנים, רציתי לקיים בכיתה לימוד מסוג אחר, לימוד שיביא לידי ביטוי את הידע, הרצינות, האחריות, הכישרים המקוריות והמעוף של הבנות ולרתום את כל הנ"ל לטובת פעילות עשירה וייחודית, לטובת בית הספר כולו.

כאשר העליתי בפני התלמידות בתחילת השנה את האפשרות לקיים את המיזם, התגובות היו נלהבות. במשך כל התקופה התלמידות עבדו במרץ ובהתלהבות, וחשבו כל העת כיצד לשפר ולשדרג את המיזם: הן יזמו, חקרו, למדו, דנו, עיצבו ולא חסכו זמן ומאמץ כדי להעביר את המסר בצורה הטובה ביותר.

ללמד את נושא השואה בגילאים צעירים, זוהי משימה קשה ומורכבת ביותר הדורשת דיוק ורגישות רבה. קבלנו על עצמנו להתמקד בחיים לפני השואה ובמהלכה, בהתמודדויות ובבחירות של היהודים בתקופה זו. בחרנו להדגיש את הערבות, האמונה, הדאגה לזולת והעוגן המשפחתי שהיוו את הניגוד הגמור לרשע, לרוע ולאכזריות. התמקדנו בעוצמות הנפשיות שבאו לידי ביטוי בתקופה קשה זו, המביאים להתפעמות ולהתפעלות לנוכח התנאים הקשים עמם נאלצו היהודים להתמודד.

כל זאת ועוד, העבירו התלמידות על ידי סיפורם של חפצים שליוו ילדים בתקופת השואה. תלמידות ביה"ס ישבו מרותקות כאשר הבנות סיפרו, תיארו, הציגו והמחישו ע"י עזרים שונים, בצורה חיה ומרתקת את סיפורו של הילד והחפץ. גם התלמידות וגם המורות שצפו, התפעלו ונדהמו מהידע, הרמה הגבוהה, הרגישות, הכישרון והיצירתיות של הבנות. גם אני חייבת להודות שהתוצאה הייתה מרשימה ביותר ועלתה על כל הציפיות. במיוחד התרגשתי משיתוף הפעולה בין הבנות, הזרימה, קבלת האחריות והבגרות שהן גילו בהכנת המרכז ובהעברתו.

כל העת הדגשתי בפני הבנות את החשיבות של הדרך, התהליך, ולא דווקא התוצאה. התרגשתי כאשר הן ציינו שאכן, הן נהנו במהלך העבודה על המיזם, לא פחות מהעברתו. במהלך תקופה זו היו לנו "הפתעות" רבות: גילינו כישרונות, כוחות ויכולות רבים שהיו חבויים ועתה באו לידי ביטוי.

[לצפייה בסרטון הסיכום של מרכז הלמידה לחצו כאן](#)

אז איך בונים שיעור היסטוריה טוב בחט"ב?

אבישי קופרמן- מחנך להיסטוריה בישיבת חמ"ד אמי"ת בלבב שלם, ירוחם

מה אני רוצה משיעור טוב? האם אני רוצה שהתלמידים יקשיבו בעיניים בורקות? האם אני רוצה שישאלו שאלות? האם אני רוצה שיזכרו את החומר לאורך זמן? או אולי שיתפתח דיון ער וקולני מתוך ההבנה שהדברים שקרו בעבר רלוונטיים עד היום לזמננו אנו.

כשאני בונה שיעור, אני מנסה לשלב בין הדברים. כאשר אני מבין שהדבר המשמעותי ביותר עבור התלמידים הוא **רלוונטיות**. כשתלמיד מרגיש שהשיעור רלוונטי עבורו, הוא מסוקרן, הוא מתעניין, הוא קשוב, הוא מבין שהוא יכול לקבל משהו מהשיעור הזה.

אני רוצה לשתף בדרך שאני לאחרונה מכין בה שיעורים. זוהי דרך שחוויתי אותה כמשמעותית, מעניינת ומסקרנת את התלמידים ללמידה, להתעניינות ולזכירה.

כאשר לפניי נושא שעלי ללמד, אני משתדל ללמד אותו דרך דמות מסוימת. נושא כללי הוא דבר רחוק, אך דמות אמיתית, שחיה בעבר, חוותה כאבים והצלחות, ובעיקר - הייתה אנושית, כמוני וכמוך - זה נושא קרוב, מוחשי ורלוונטי.

אני מספר על הדמות, על הילדות, על העבודה של ההורים, אנקדוטה מצחיקה על החיים שלו, ושוזר הרבה דברים שוליים עליו - הדברים השוליים הללו הם אלה שהופכים את הדמות, את התקופה ואת הנושא כולו למרתק, מצליח ומסקרן.

כך לדוגמה בשיעור על קולומבוס אספר על כך שאביו היה אורג עני, שהוא ניצל מתקיפה של שודדי ים ושלבנו הבכור קראו דייגו.

תוך כדי הסיפור על הדמות, אני מלמד על התקופה, ומשלב מוטיבים מעולמות שונים - גאוגרפיה, אמנות, מדע, תרבות, פילוסופיה ועוד.

כך למשל בשיעור על מהפכת הדפוס לאור דמותו של יוהן גוטנברג סיפרתי על ויקטור הוגו, על התפתחות שמות משפחה, על עבודתו של הצורף, על עולם בתי המשפט ועל התמודדות עם כישלון.

את השיעור אני בונה סביב מצגת, בה אני משלב תמונות מצחיקות, סרטונים, קריקטורות, מפות ועוד, על מנת להחיות את הדמות, את הרגשות שלו ועוד. כשסיפרתי למשל על הניסיון של מגורשי ספרד למכור את רכושם לפני הגירוש, שמתי דוגמה של משא ומתן בין פוליטיקאים, ולאחר מכן

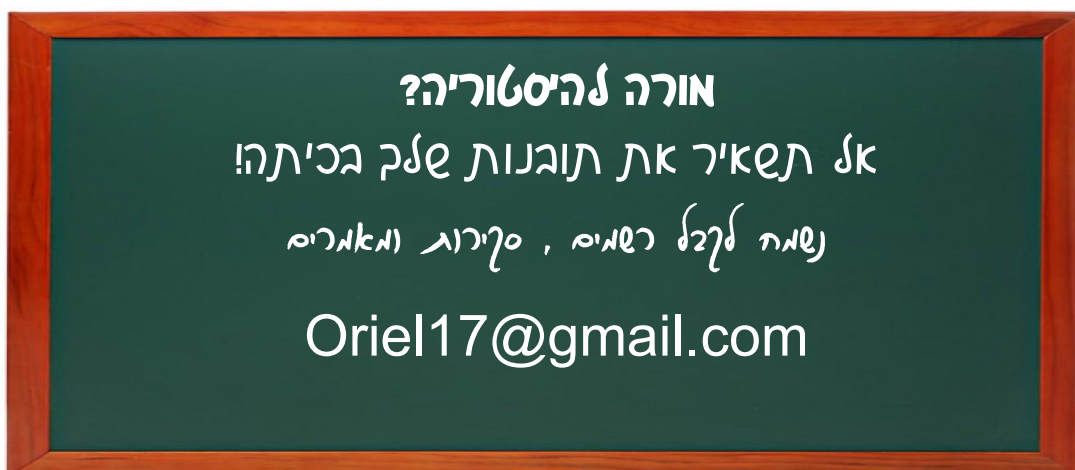

שמתי תמונה של מישהו מאוכזב. בדרך זו השתדלתי להעביר את הרגש של המגורשים בצורה נוגעת ללב אך גם מחויכת וקלילה. כשסיפרתי על קרב אמאוס של יהודה המכבי, ברגע בו המצביא היווני מגיע למחנה של המכבים ומגלה שהוא נפל בפח, שמתי קריקטורה של איש נדהם. התמונה הזו, שמעבירה את המסר בצורה החזקה ביותר, נחקקת בקרב התלמידים ונשמרת בזיכרונם. תלמידים הנמצאים בשיעור מרגישים שעברו חוויה חיובית, חוויה בה הם נכנסו לאירוע, חוו אותו, הרגישו אותו ולבסוף חזרו מהמסע הזה עמוסים כל טוב.

אז מה הטיפים שאני יכול לתת?

- א. שימוש במצגת, תמונות וסרטונים.
 - ב. שימוש בהומור, קלילות, קריקטורה וחיוך.
 - ג. לספר סיפור דרך דמות, דרך אדם שחווה חוויה. לשאול אותם- מה לדעתכם גילאו הרגיש כששמע על הוצאתו להורג של קופרניקוס?
 - ד. לגעת במגוון תחומים רלוונטיים היוצאים מתוך הלמידה- גאוגרפיה, בלשנות, משפט, תרבות, אמנות.
- ניתן גם לחבר "דף מלווה שיעור", שבו ישנן שאלות פשוטות וקצרות שיילמדו בשיעור, והתלמיד ימלא אותו תוך כדי השיעור. כך ניתן להחזיק את הלמידה ואת התלמידים לאורך זמן.

בהצלחה!

למידה אחרת

נעמה זיגלשטיין, מחנכת ורכזת היסטוריה ותקשוב באולפנת חמ"ד צביה, בני ברק

לאחר שסיימנו את החומר בהיסטוריה לקראת בגרות החורף, קיבלתי יום עיון של ארבע שעות ביום שישי שלפני הבגרות עם שכבת י"א, כ-45 בנות. אז מה עושים עם שכבה שלמה ארבע שעות? איך לא משעממים את התלמידות ועדיין מצליחים להפיק מהיום הזה? התחלתי את התהליך כשבוע לפי יום העיון. ביקשתי מכל תלמידה להעביר לי רשימה של שניים-

שלושה נושאים שהיא מרגישה שהיא זקוקה בהם לחידוק.

לאחר שקיבלתי תגובות מכל התלמידות, התחלתי בהכנה.

יום העיון התחלק לשניים: חלק ראשון במליאה וחלק שני

בקבוצות. התלמידות נכנסו לאולם מקושט בבלונים ועם

מוזיקה ברקע. חציו של האולם היה עם כסאות בחצי גורן,

וחציו עם שולחנות עגולים ועליהם מפות. עושים פה

מסיבה!

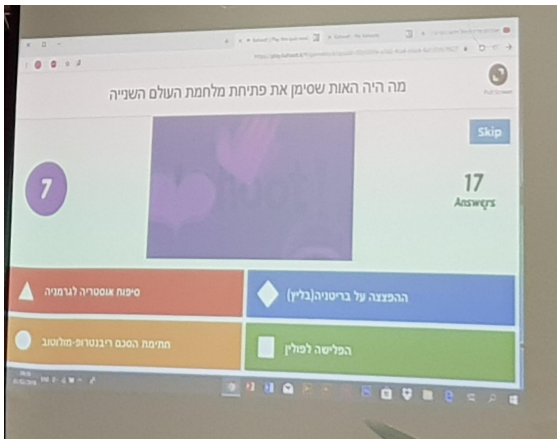
בתחילה התלמידות התיישבו בחצי גורן. חילקתי להן את

בחינת המתכונת ועברנו עליה. לאחר מכן שיחקו ב Kahoot שביקשתי מאחת התלמידות להכין.

המשחק הוכתר בהצלחה. התלמידות נהנו מאוד ונכנסו לאווירה. צחקתי למראה הכינויים

שהתלמידות בחרו לעצמן: בגין, בגין המלך, ז'בוטינסקי ועוד.

לאחר הפסקה קלה, עברנו לפעילות קבוצתית. כל קבוצה התיישבה ליד שולחן. על כל שולחן היה

משחק/פעילות שונה ולאחר עשרים דקות הקבוצות עברו לתחנה הבאה.

אז מה היה לנו בתחנות?

1. משחק זיכרון על מושגי מלחמת העולם השנייה (באדיבות מערך השיעור שנשלח מהפיקוח לפני כשנתיים)
2. משחק רביעיות של העליות ומאפייניהם
3. תשחץ על הציונות
4. חידון א'-ב' על תקופת המנדט הבריטי בארץ (בהשראת החידון שנשלח ע"י ד"ר יוסי לונדין לנקדימון)
5. משחק מיון נושאים (באדיבות בקי ינאי ששלחה לנקדימון)

כאשר קבוצה סיימה לפני הזמן, תליתי ברחבי החדר ברקודים עם קישורים לסרטונים קצרים המסבירים על נושאים שהתלמידות כתבו לי שהן זקוקות בהם לחיזוק.

סיימנו את יום העיון במשוב קצר של התלמידות בקבוצות על מנת שאוכל להפיק לקחים מיום העיון. ללא כל ספק, יום העיון עבר בהצלחה. התלמידות נהנו וגם אני. לא שמנו לב כיצד חלפו להן ארבע שעות של לימוד אחר. בעז"ה מתכננת לעבד את המשחקים בהמשך בהתאם להערות של התלמידות ולהשתמש בהם גם לשנים הבאות.

הצעה לסיור בעין השופט בעקבות הפלמ"ח ומלחמת העצמאות יעל ספיר- מחנכת להיסטוריה באולפנת חמ"ד נחלה דרכא, אלעד

שבוע לפני בחינת הבגרות יצאנו לסיור לעין השופט למפגש עם ישי הוברמן, חבר הקיבוץ.

ישי גדל בצל הסוד על קיומו של סליק חבוי בקיבוץ. אביו, חבר פלמ"ח היה מבוני הסליק וישי לא ידע על כך עד לגילוי הסליק, שנים לאחר מות אביו.

ישי סיפר לנו בחיות רבה על תהליך בניית הסליק ונאמנות

הפלמחניקים. הנשק שהוחבא בעין השופט ניתן לשמעון אבידן לקראת מבצע נחשון והקיבוץ מצא עצמו חשוף ללא נשק בזמן התקפות של פאוזי קאוקג'י על קיבוץ משמר העמק.

הסיפור מרתק!

ניצלנו את היותנו באזור וקפצנו למצפור אוכברג. שם צפינו בקיבוץ דליה, שאדמותיו נקנו מתרומתו של אוכברג, והתבוננו בתמונות משנות ההקמה של הקיבוץ. ההשוואה למראות היום מעוררים התרוממות הרוח והתפעלות ממסירות המייסדים.

יצחק אוכברג הציל 187 ילדים יהודים

ממזרח אירופה, יתומים-פליטים, אחרי מלחמת העולם הראשונה. הוא הביא אותם איתו לדרום אפריקה ודאג לחינוכם וכל מחסורם. במקום עוצבה אנדרטה מיוחדת המנציחה את פועלו ואת שמותיהם הילדים. כמובן, שהנוף היפהפה הנשקף מהמצפור שובה את הלב ושווה להקדיש זמן לשהיה במקום.

משם נסענו לאנדרטת נופלי העמק. התצפית מרשימה ומאפשרת לספר על גבורת קיבוצי רמת מנשה במלחמת העצמאות. חתמנו את היום במערת הפלמ"ח ופיקניק בניחוח פלמ"חניקי לסייום לימודי היסטוריה.

שילוב מקצועות היסטוריה וספרות

אהד נתנזן- מחנך להיסטוריה בישיבת בנ"ע חמ"ד גבעת שמואל

"שלום תלמידים, אני זקוק לעזרתכם.

יש לי סבתא מבוגרת. היא פנתה אלי שאעזור לה בנושא שהיא לא מצליחה להתקדם בו. היא רוצה לטוס לטיול בארצות הברית. היא מעוניינת לעבור בין מערב ארצות הברית ומזרחה. היא הייתה רוצה לעשות אטרקציות. בנוסף, מאוד מעניינים אותה מוזיאונים ומקומות המשלבים הסטוריה, ספרות ועוד. אשמח שתעזרו לי לארגן לה את הטיול. אה, כן. היא ביקשה שיהיה כמה שיותר זול, שהאוכל במסלול יהיה כשר ושהדברים יהיו מותאמים אליה כאדם מבוגר המתקשה בהליכה. אני ממש מודה לכם תלמידים. אתם נערים מוכשרים."

כך פתח פרופסור סוגטה מיטרה את ההרצאה שלו בחדרה במסגרת כנס חדשנות של ארגון "ערי חינוך" לפני כשנתיים. מיטרה הסביר שהתלמידים הצריכים לארגן טיול לסבתא יצטרכו ללמוד אנגלית, להתעסק עם חשבון בחישובי המחירים, גיאוגרפיה בלימוד המסלול ועוד. הוא המחיש את העובדה שהעולם שלנו בנוי כמקשה אחת ולא מחולק לדיסציפלינות. אמנם, את הרצאתו הוא המשיך על שיטתו הפדגוגית (SOLE), אך המחשתו בעניין זה הוטמעה במוחי. השיח על שילוב מקצועות התחזק בשנים האחרונות. בישיבת בני עקיבא גבעת שמואל בה אני עובד, משלבים הסטוריה וספרות מזה כמה שנים. בעיני, במקצועות אלו, אין צורך בשילוב כי המקצועות כבר משולבים "כאשה אל אחותה". אלמלא היו מעלים על נס נושא זה, לא הייתי שם לב אליו כמעט עקב החיבור הטבעי בין שני מקצועות אלו.

אבי דסקל, מורה מיתולוגי ומדריך סיורים היסטוריים (גילוי נאות, עובד בבית ספרנו. א.נ.) משתמש בשירים כחלק בלתי נפרד משיעוריו וסיוריו. לדוגמא, עומד הוא בעכו, מול המקום בו נפל מיכאל אשבל ומשמיע את שירו של מיכאל (שיר שתרגם):

עלי בְּרִיקְדוֹת נַפְגָּשׁ, נַפְגָּשׁ!
 עלי בְּרִיקְדוֹת חֲרוֹת נְשָׂא בְדָם וְאֵשׁ
 רוֹבָה אֶל רוֹבָה, קָנָה יִצְדִיעַ
 פְּדוּר אֶל פְּדוּר יָרִיעַ
 עלי בְּרִיקְדוֹת, עלי בְּרִיקְדוֹת נַפְגָּשׁ!
 וְאִם בְּתֵלָה
 אֶמְסֹר אֶת חַיֵּי לְאֵמָה,
 אֶל נָא תִבְכֵּי
 כִּן נִגְזַר גּוֹרְלֵי
 מְחֵי דַמְעָתְךָ,
 לְחֻצֵי הַמְקַלַּע אֶל לִבְךָ
 בְּחָרֵי לֶךְ שְׁנֵי
 מְאַנְשֵׁי גְנֻדְתִּי

כנבואה המגשימה את עצמה, נפל אשבל בפריצה הידועה לכלא עכו לאור האידאלים המופיעים בשיר מספר שורות קודם לכן. "לשיר יש יכולת להמחיש את האירוע בצורה הרבה יותר מטלטלת מאשר הנטריב ההיסטורי לבדו. השיר משקף את המציאות ההיסטורית בצורה המיטבית", אומר דסקל.

מלמד ההסטוריה עוסק במקורות כחלק אימננטי בלימוד והוראת המקצוע. המקורות פעמים רבות כוללים שירים, סיפורים, פיוטים ועוד. שילוב הספרות במקצוע ההיסטוריה הוא דבר שקיים ולא רק דבר המתבקש.

מלמד הספרות עוסק בהיסטוריה כחלק אימננטי בלימוד והוראת המקצוע. הדיסציפלינה פעמים רבות כוללת סיפורים, רקע, ערכים ועוד. שילוב ההיסטוריה במקצוע הספרות הוא דבר שקיים ולא רק דבר המתבקש.

על אף כל זאת ובגלל כל זאת, רואה אני צורך כן להדגיש נקודות חשובות בחיבור זה על מנת למקסם את התועלת שבמפגש בין שתי מקצועות אלו.

יש רמות שונות של חיבור: יש "חיבור" של "ישרים מקבילים" - שני מקצועות שלעולם לא יפגשו. יש חיבור של "השקה" - שני מקצועות שונים הפועלים בנפרד אך לעיתים משיקים. יש חיבור של שני מקצועות שונים המשולבים זה בזה כפתיל, ד.נ.א או ביסלי גריל, כל אחד ודימיו הוא. ויש חיבור של הטמעה-סינרגיה, יצור חדש נולד המשלב הכול ועוצמתו עולה על סך חלקיו.

מטרתי במאמר זה היא לכוון בחיזוק והעלאת רמה בטקסונומיה של החיבור שציניתי לעיל. הדברים נאמרים מתוך הניסיון של המוסד שלנו בנושא זה ולא מתוך מחקר מעמיק. הנקודות שאדגיש לקמן, נוגעות בצדדים מעשיים האמורים להועיל למפגש נכון, כנה ועמוק בין שני תחומים אלה.

1. **חיבור בין אנשים.** מפגש בין מקצועות מתחיל קודם כל במפגש בין בני אדם. שילוב אמיתי ונכון הוא שילוב בו שני צוותים העובדים יחד בשיתוף פעולה וכמקשה אחת. אצלנו בישיבה, החיבור התחיל בחיבור בין אנשים ולא התחיל מהתכנים או ההגדרות הדיסציפלינריות. חיבור בין אנשים מוביל באופן מיידי לחיבור של עולמות והפריות הדדיות. דבר זה יכול לבוא לידי ביטוי בהמשך בקבוצת וואצאפ משותפת (בהנחה שמשתמשים בה באופן מפרה). שיא החיבור במישור הטכני הוא ישיבות צוות משותפות. דבר שקיים אצלנו מזה שנה שנייה באופן טבעי.

2. **עשייה לא פורמלית.** מנהלים ואנשי מקצוע בכירים חוששים פעמים רבות מפגיעה בהוראה הפורמלית ובתכנית הלימודים. עיסוק בתכנים בלתי פורמליים נותן את המרחב לעיסוק פדגוגי משמעותי ללא חסמים מנהלתיים. אין זו התכלית כי אם אמצעי לאלו החוששים להתחיל בגדול. אנחנו בחרנו להתחיל מהפקת ערבים משותפים בנושאים שונים. ערבים כגון: שרתי לך ארצי, מן הדליקה אל האבוקה ועוד. ערבים אלה הם פלטפורמה שיתופית של צוותים, תלמידים, תזמורת וכל דבר העולה על רוחכם. מצורף [קישור](#) לסרטון להמחשה. ערבים אלה הם דוגמא לעשייה בלתי פורמלית אחת מיני רבות שניתן לעשות.

3. **תכנון פורמלי מקדים.** לאחר שהחיבור נוצר, הדרך קצרה להגיע גם לשילוב הפורמלי. בתכנון המקדים לשנה מספר כל מורה על התכניות שלו לשנה הקרובה. לנו התברר, שהמורה לספרות בכיתה י"א מלמדת לבגרות נושא שבתוכנו חופף לנלמד בהיסטוריה. השיח אפשר תכנית

שנתית המחברת ולו רק בממד הזמן ובטרמינולוגיה את המקצועות. תלמיד ששומע שוב ושוב בשני השיעורים את שני המקצועות עובר שינוי תודעתי.

בשכבות אחרות הדבר יותר פשוט ומאפשר הדדיות רחבה יותר.

4. **הערכה חלופית.** ההערכה החלופית היא כר פורה להפריה הדדית. לאחר שגילינו שהנושאים של "חמד ועד" חופפים לנושאי מטלת הביצוע בספרות, הדרך הייתה סלולה להערכה חלופית משותפת לשני המקצועות. כשמטלת "חמד ועד" היסודית והיפה נפגשת עם ההרחבה הספרותית על ספר הקשור לנושא, נוצרת סינרגיה נהדרת המפרה את שני הצדדים ובעיקר את התלמיד.

5. **שיעור נוסף במערכת המשלב את המקצועות.** פתחנו בישיבה שיעור בשם "משיב הרוח". בשיעור זה אנו מלמדים לפי נושאים. הלימוד הוא אינטרדיסציפלינרי. יצירת שיעור חדש המשלב את המקצועות מייצר כר נח לבניית תכנים שנותנים מקום לכל המקצועות שרוצים לשלב. שיעור זה טומן בחובו יתרונות נוספים כגון למידה מרחבית, מיומנויות הוראה חדשניות ועוד. במאמר זה ציינתי את הרקע הקשור לנושא זה בלבד. שילוב מקצועות ההיסטוריה והספרות הוא שהניע את התהליך לחיפוש אחר פלטפורמה חדשה שראשיתה בשילוב זה ואחריתה ביתרונות רבים אחרים. כידוע, בן גוריון תמך ועודד את מדיניות "כור ההיתוך". יש שכינו כיוון זה כ"הטמעה תרבותית". החזון היה שיווצר כאן מודל אחד ואחיד ומאוחד של ישראלי. מודל זה, לפחות לפי פירושו הפשטני, משמעו ביטול החלוקה התרבותית הקודמת. מודל המוצג כמנוגד אליו הוא מודל ה"רב-תרבותיות", שמירת הייחודיות שלכל קבוצה תרבותית בתוך הקבוצה הגדולה. בזה ניתן לדון מה מהם הוא החזון שיותר מייצג את מה שנכון.

בהקשר זה, אני שואל את עצמי, מה החזון שלנו לגבי אינטרדיסציפלינריות זו ובכלל. האם המטרה הסופית שלנו היא איחוד הדיסציפלינות ללימוד אחיד ומאוחד או שמא עלינו לשמור על גבול גזרה של כל מקצוע ולשלב יחד עם הגבולות? האם שיעור אידאלי מבחינתי הוא ששומר על התחומים של כל מקצוע או דווקא שיעור חדש המבטל את הגבולות?

תשובה ברורה אין לי. יתכן, שכמו בהרבה מן המקרים בהסטוריה, שר ההיסטוריה, כל אחד ושרו הוא, יהפוך שאלה זו לעובדה מוגמרת מבלי שנצטרך להכריע במילים. ימים יגידו אך בידינו הדבר.

כלי בקליק: יצירת כרזות עם Canva אוריאל אסולין- מדרך ארצי לתקשוב - היסטוריה חמ"ד

אחת המיומנויות שאותן צריכים תלמידנו לרכוש בשיעורי היסטוריה היא ניתוח של טקסט חזותי: כרזה, קריקטורה, רישום, ציור, גרף, טבלה וכדו' אין ספק שמיומנות זו דורשת מן התלמידים לשאול שאלות רבות: מהו נושא התמונה? היכן נוצרה? מתי? מי האמן? מהו סוג האמנות? מה הפרטים הנראים בתמונה? מה אני מבין או למד מהפרטים הללו? מהו הסיפור שמספרת התמונה? מה רעיון המרכזי/המסר המובע בתמונה? מה אפשר ללמוד ממנה על התקופה? האירועים? האנשים? האידאולוגיה? המקום?

אחת השיטות שניתן להשתמש בהן על מנת להרגיל את תלמידנו לניתוח נכון של מקור חזותי היא לתת להם ליצור בעצמם מקור חזותי בעקבות חומר הלימוד. לצורך כל ניתן להשתמש באתר canva - כלי דיגיטלי המאפשר לעצב הזמנות, מצגות, קולאז תמונות, פוסטרים, כרזות למדיה חברתית ועוד.

canva מאפשר שימוש בתבניות מובנות, הוספת תמונות ממאגר מובנה או מהמחשב, בחירת טקסט מעוצב, אייקונים, קישוטים, מסגרות מעוצבות ועוד. כאשר התלמידים "ייכנסו לנעליו" של היוצר הם יוכלו להבין יותר טוב את תשומת הלב הניתנת לפרטים השונים במקור ולאפשרות להביע ביקורת או תמיכה באמצעים ויזואליים שונים. דוגמא לתוצר של תלמידים:

לצפייה בסרטון הדרכה לחץ כאן

דוגמא לתוצר של תלמידים: